

І.В. ШУБА,

кандидат технічних наук, доцент кафедри інформатики та інтелектуальної власності
Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»

ОБ'ЄКТ АВТОРСЬКОГО ПРАВА – УЖИТКОВЕ МИСТЕЦТВО

Творчість як процес діяльності людини, у результаті якого створюються якісно нові матеріальні та духовні цінності, знайшла своє місце у всіх сферах людського життя. У результаті створюються літературні та художні твори, комп'ютерні програми, винаходи, промислові зразки, торгівельні марки тощо. Різновидом творчої діяльності є рукоділля (хендмейд, від англ. — робити руками). Історики вважають, що 32 тис. років тому чоловіки носили одяг із хутра та шкіри тварин, зшитий кістяною голкою, тобто вже тоді було започатковано шиття [1]. Коли люди навчилися в'язати достеменно не відомо, проте знайдено пасок, зплетений ще у III ст. н.е. А перші відомості про бісер в одязі русичів датовано IX-XII ст. Навіть такий сучасний вид рукоділля як квіллінг (скручування паперу) вигадали наприкінці XIV ст. монахи у середземноморській Європі. З давніх давен людина прагнула прикрасити свою оселю, одяг тощо. Хоча головною рушійною силою створення перших рукотворних об'єктів була потреба в одязі та побутових речах, які створювалися з найпростіших матеріалів, таких як дерево, камінь, глина, шкіра тварин. Лише з появою механічних, а згодом і автоматичних, способів виготовлення речей почала виокремлюватися специфіка, ексклюзивність, цінність об'єктів, створених людиною власноруч.

Люди займаються рукоділлям та створюють твори ужиткового мистецтва з різних причин:

- 1) Рукоділля — це спосіб втілення естетичних потреб людини, це покликання душі, це спосіб самовираження та самореалізації людини.
- 2) Задля зміни виду діяльності та відпочинку від основної роботи.
- 3) Рукоділля — це спосіб розслабитися, цьому сприяє механічна дія рук.
- 4) Це засіб заощадити кошти або навіть заробити, створюючи об'єкти, які згодом можна продати.
- 5) Це можливість зробити власноруч те, чого не можна купити.

У законодавчій базі України такий вид діяльності як рукоділля закріплено як об'єкт авторського права — ужиткове мистецтво. Хоча довгий час використовувався визначення «декоративно-прикладне мистецтво» (від лат. — прикрашаю). Так, згідно ст.1 ЗУ «Про авторське та суміжні права» твір ужиткового мистецтва — це твір мистецтва, в тому числі твір художнього промислу, створений ручним або промисловим способом для користування у побуті або перенесений на предмети такого користування [2]. Стаття 8 цього ж закону та ст. 433 Цивільного кодексу України [3] відносить твори ужиткового мистецтва до об'єктів, що охороняються авторським правом у пункті 11, в тому числі твори декоративного ткацтва, кераміки, різьблення, ливарства, з художнього скла, ювелірні вироби тощо. Проаналізувавши даний перелік та існуючі на сьогоднішній день види рукоділля, можна виділити види творів ужиткового мистецтва, які зображено на малюнку. Проте даний перелік не є вичерпним, оскільки творчість і шляхи вті-

лення ідей людини не мають меж, а тому, можуть з'явитися і нові способи вираження та види творів ужиткового мистецтва.

Види творів ужиткового мистецтва	
Шиття: а) печворк; б) аплікація; в) квілтінг	Художнє різблення
В'язання	Плетіння: а) з бісеру; б) з лози; в) макраме; г) з бамбуку тощо
Вишивка: а) нитками; б) бісером; в) гобелени	Мозаїка
Художня обробка шкіри	Вітражі
Ткацтво	Ліпка
Миловаріння	Розпис: а) кераміки; б) тканин/батік
Скрапбукінг	Квіллінг
Ливарство	Ювелірні вироби

Рисунок. Види творів ужиткового мистецтва

Варто зазначити, що відповідно до Бернської конвенції твори декоративно-прикладного мистецтва можуть охоронятися або як художні твори (об'єкт авторського права), або як промислові зразки і корисні моделі (об'єкт промислової власності), оскільки вона не передбачає охорони «творів дизайну» (п. 7 ст. 2) [4]. Відповідно до цієї норми будь-яка країна Бернського Союзу сама визначає застосовність своїх «законів до творів ужиткового мистецтва і до промислових зразків і корисних моделей», а також умови охорони творів ужиткового мистецтва, промислових зразків і корисних моделей. Бернська конвенція допускає, що твори декоративно-прикладного мистецтва можуть охоронятися в країні походження як промислові зразки і корисні моделі. При охороні цих самих творів в інших країнах Бернського Союзу можливі два випадки, в залежності від того, яким чином охороняються твори декоративно-прикладного мистецтва в цій країні:

а) якщо ці твори охороняються як промислові зразки і корисні моделі, то й зарубіжні твори декоративно-прикладного мистецтва будуть охоронятися у цій країні як промислові зразки і корисні моделі;

б) якщо ці твори не охороняються як промислові зразки і корисні моделі, то закордонні твори ужиткового мистецтва будуть охоронятися у цій країні як об'єкти авторського права.

Розкриваючи умови правової охорони творів як об'єктів авторського права, необхідно зазначити, що твір признається об'єктом авторського права якщо він виражений в об'єктивній формі (ст. 8, п.3 ЗУ) незалежно від: завершеності чи незавершеності, оприлюдненості чи неоприлюдненості, жанру, призначення, обсягу, мети, цінності, способу чи форми вираження.

Передбачена законодавством України (ст.8, п.3 [2]) правова охорона поширюється тільки на форму вираження твору і не поширюється на будь-які ідеї, теорії, принципи, методи, процедури, процеси, системи, способи, концепції, відкриття, навіть якщо вони виражені, описані, пояснені, проілюстровані у творі.

Оскільки у нормативно-правових актах немає визначення поняття «твір», то найчастіше у літературі використовується визначення В.І. Серебрянського: твір — це сукупність ідей, думок та образів, що отримали в результаті творчої діяльності автора своє вираження у доступній для сприйняття людськими почуттями конкретній формі, що допускає можливість відтворення [5]. Усі види творів ужиткового мистецтва мають признаки твору авторського права, такі як творчий характер, об'єктивна форма вираження, яка допускає відтворення.

Таким чином, в Україні правовідносини, які виникають стосовно творів ужиткового мистецтва, регулюються нормами авторського права, на них розповсюджуються критерії охороноздатності, строки чинності та факт виникнення майнових прав на твір.

Література

1. Богомоллова В. Из истории рукоделия // В. Богомоллова [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.perunica.ru/vsako/6096-iz-istorii-rukodeliya.html>
2. Закон України «Про авторське право і суміжні права» від 11.07.2001 року № 2627-III [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2001. — № 43. — Ст. 214. — Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>.
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року № 435-IV: станом на 19.01.2013 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15/page9>.
4. Бернська конвенція про охорону літературних та художніх творів від 09.09.1886 року, ратифікована Верховною радою України 25.10.1995 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_051
5. Серебровский В. И. Вопросы советского авторского права. / В. И. Серебровский. — М. : Академия наук СССР, 1956. — 283 с.